

*Küreselleşme ve Yerelleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Ajansları**

Regional Development Agencies in The Process of Globalisation and Localisation

Mahmut Umut Ferman AKBULUT**
Mehmet GÖKÜŞ***

ÖZ

Küreselleşmeyle beraber pek çok alanda değişim ve dönüşümler meydana gelmiş, merkezi ve yerel yönetimlerde bu değişim dönüşümlerden nasibini almıştır. Merkezi yönetimlerin yapılarında bir zayıflama görülürken, yerel yönetimlerde ise ortaya çıkan değişim ve dönüşümler sonucu etkinliğin arttığı görülmektedir. Küreselleşme ve yerelleşme süreci ile birlikte yenisidünya düzeninde hız kazanan bölgeselleşme politikaları da ülkeler arasında yeni yönetsel anlayışların ve kalkınma modellerinin gelişmesini sağlamıştır. Bu çalışma ile küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği yerelleşme sürecinin popüler aktörü haline gelen Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın ortaya çıkış süreci ve etkinliğinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

ANAHTAR KELİMELELER

Küreselleşme, Yerelleşme, Küreselleşme ve Yerelleşme İlişkisi, Bölge, Bölgesel Kalkınma Ajansları

ABSTRACT

Along with globalisation, many changes and transformations have taken place, and central and local governments have been affected by this change and transformation. While there is a weakening in the structures of the central administrations, efficiency of local administrations seems to have increased as a result of these changes and transformations. Regionalization policies that have accelerated in the new world order along with the globalization and localization process have also provided improvement of the new managerial understandings and development models among the countries. In this study, it is aimed to examine the emergence and effectiveness of Regional Development Agencies which become the popular actor of localisation process coming together with the globalisation process.

KEYWORDS

Globalisation, Localisation, The Relationship Between Globalisation and Localisation, Region, Regional Development Agencies.

Makale Gönderim Tarihi: 30/11/2016

Makale Kabul Tarihi:02/01/2017

* Bu çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalında 26.05.2016 tarihinde kabul edilen "Küreselleşme ve Yerelleşme Bağlamında Bölgesel Kalkınma Ajansları" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Yüksek Lisans Mezunu, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ABD, umutferman6106@gmail.com

*** Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, mgokus@selcuk.edu.tr

GİRİŞ

Dünya ekonomik sisteminde küreselleşme ve yerelleşme dinamikleri ile birlikte bölgesel kalkınma politikaları da gündeme gelmiştir. Yerelleşmenin gündeme gelmesiyle birlikte kamu hizmetlerinin halka en yakın olan yönetim birimleri tarafından sunulması düşünce ön plana çıkmaya başlamıştır. Klasik bölgesel kalkınma politikaları sadece pazara, işgücüne ve ham maddeye olan mesafeyi göz önüne alırken, küreselleşme ile beraber ortaya çıkan bölgesel kalkınma politikaları ise sosyal ilişkiler, normlar ve kurumlardan oluşan bir yapıyı dikkate almaya başlamıştır. Bu gelişmelerle beraber geleneksel politikalar terk edilerek tabandan tavana kalkınma politikaları uygulamaya konulmuştur. Kalkınma politikalarında izlenen tabandan tavana yönetim tarzı, Bölgesel Kalkınma Ajansları gibi yerel kurumların önemini artmasına neden olmuştur.

Yerelleşme, küreselleşme ile birlikte günümüzde uluslararası ve ulusal çevrelerde etkinliğini koruyan bir olgu olarak gözlenmektedir. Katılımcılık, çoğulculuk, özerklik ve adem-i merkezîyetçilik yeni yüzyılın devlet anlayışına damgasını vurmakta, bu kavramların topluca anlatımı olan ‘yerelleşme’, hemen hemen tüm dünyada üzerinde durulan ve kabul gören bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerelleşme ile küreselleşmenin ortaya çıkardığı olumsuzlukları gidermek daha demokratik ve katılımcı bir yönetim oluşturmayı hedeflenmektedir (Kuyaksil, 2012).

Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA), merkezden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirmek amacıyla kurulmuş ve toplumun her kesiminin katılımıyla kalkınmayı sürdürülebilir bir konuma getirmeyi ve yerel potansiyelleri etkin ve verimli bir şekilde harekete geçirmeyi ana amaç olarak benimsemiş kuruluşlardır.

Bu çalışmada, birbiriyle etkileşim halinde olan küreselleşme ve yerelleşme dinamikleri neticesinde ortaya çıkan bölgesel kalkınma ajanlarının ortaya çıkışı, gelişimi ve etkinliği incelenmeye çalışılmıştır.

1. KÜRESELLEŞMEYİ ORTAYA ÇIKARAN GELİŞMELER

Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında çok sayıda faktör etkili olmuştur. Bu faktörlerin başlıcaları, ekonomik gelişmeler, ideolojik gelişmeler ve teknolojik gelişmeler olarak sıralanabilir (Aktaş, 2007).

Ülkeler zamanla içerisinde teknoloji, hammadde, pazar, iş gücü, vb. yönlerden kendi içinde yeterli olamayacağını göremek diğer ülkelerle bu konularda işbirliğine yönelmişlerdir. Kendi bünyesinde yer alan imkânları ekonomik işbirliği içinde paylaşarak birlikte büyümenin, çatışarak büyümekten daha rasyonel olduğu görmüşlerdir (Turan, 2011).

Ulusal hükümetlerin küreselleşme sürecinde yöneldiği politik tercihlerin ana ekseninde, yabancı sermayenin ve serbest ticaretin olanaklarından yararlanma gayreti vardır (Turan, 2011). Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle beraber dış finansal imkânların artması ve uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi, tarife ve kotaların kaldırılması, uluslararası sermaye akışı üzerindeki denetimlerin gevşetilmesi küreselleşmenin hızlanmasına neden olmuştur (Başkılıç, 2006).

Bilgi teknolojisi, bilgisayar, dijitalleşme, uydu iletişimi ve benzeri teknolojik altyapı gelişmeleri küreselleşme için uygun zemin oluşturmuştur. Bu gelişmeler bütün sektörlerdeki etkinliği artırmış ve dünyayı daha kolay ulaşılabilir hale getirmiştir. İletişim sektöründeki gelişmeler ve yeni malzemelerin üretim patlaması özellikle elektronik ekonomisi ve ticaretinde yeni bir sektörün doğmasına neden olmuştur. İletişim teknolojisi küreselleşmenin daha görünür hale gelmesini ve küresel bilincin gelişmesine sebep olmuştur (Yıldız, 2005).

2. YERELLEŞME

Klasik anlamda yerelleşme, Fransız idari sisteminin anlayışına uygun şekilde, “devletin içinde, yukarıdan aşağıya bir yetki aktarımı” süreci olarak tanımlanırken; günümüz küreselleşme döneminde yerelleşme, “merkezden taşra örgütüne yetki devri”, “taşra örgütünden yerel yönetimlere yetki devri”, “yetkinin her kademedede bir alta devri” ve “yetkilerin topluma-özel sektöre devri” anlamlarını birlikte içeren bir tanımlamaya kavuşmuştur (Özel, 2007).

Yerelleşme, günümüzde uluslararası ve ulusal çevrelerde etkinliğini koruyan bir olgu olarak gözlenmektedir. Katılımcılık, çoğulculuk, özerklik ve adem-i merkezîyetçilik yeni yüzyılın devlet anlayışına damgasını vurmakta, bu kavramların topluca anlatımı olan ‘yerelleşme’, hemen hemen tüm dünyada üzerinde durulan ve kabul gören bir kavram olmaktadır. Küreselleşmeyle beraber ulus-devletin hak ve yetkilerine yalnızca uluslar üstü kuruluşlar değil, merkezi yönetim dışındaki kuruluşlar da göz dikmiştir. Ulus-devletin görevlerinin bir bölümü uluslar üstü kurumlara aktarılırken, bir bölümü de yerel yönetimlere devredilmiştir (Kuyaksil, 2012).

Yerelleşmenin ortaya çıkmasında ideolojik, siyasi, merkezi idarenin işlevselliği ve küreselleşme gibi etkenleri sıralayabiliriz. İdeolojik etkenler; merkezi hükümete duyulan güvensizlik, bireysel ve yerel sorumluluklara ve özerkliğe değer verilmesi, şeklinde açıklanabilir. Siyasi nedenler; demokratikleşme(siyasi

katılım), özerklik ve temsil olarak sıralanabilir. İşlevsel nedenler ise; merkezi hükümetin kendisi için pahalıya mal olan ve sorun yaratan işlevlerinden kurtulmak istemesi, merkezin genel siyasi konular üzerinde yoğunlaştırılması için rutin işlevlerinden kurtulması, kamu hizmetlerin yerel gereksinimlere ve koşullara göre sağlanması olarak söylenebilir. Yerelleşmenin bir başka nedeni ise küreselleşmedir. Yerel ve bölgesel kalkınmaya ilişkin küresel gereksinimlerin değişmesine yol açan gerçeklik kontrolü, yerel faktörlerin önemli yatırımları çeken ve besleyen ‘bölgeye özgü zenginlikler olarak sayabiliriz (Karadeniz ve Sağın, 2013).

3. BÖLGE KAVRAMI

Bölgeler, ülkenin bütününden daha küçük olan fiziksel, ekonomik ve sosyal yapı olarak birbirinden ayırt edilebilen özelliklere sahip mekânsal parçalardır. Bazı yazarlar bölgeyi “belirli kriterler bakımından homojen arz sathı parçası” olarak tanımlamışlardır. Aynı çıkarları güden, coğrafi, siyasi ve ekonomik yakınlık içindeki devletlerin oluşturdukları topluluklar da bölge olarak değerlendirilebilmektedir (Kaya, 2007). Avrupa Birliği’nde bölge, coğrafi, çevreyle ilgili, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetsel açıdan benzer ve bütün olan alan parçalardır. Bu ise bir yandan üye devletlerin yer aldığı, öte yandan da birden çok yerel alanı kapsayan birimleri ifade etmektedir (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006).

3.1. Bölgesel Kalkınma

Bölgesel kalkınma, bölgeler arası gelir dağılımının eşitlenmesi, istihdam alanlarının artırılarak ekonomiye katkının sağlanması, yaşam koşullarının, çevre, altyapı, eğitim, sağlık ve iletişim olanaklarının geliştirilmesini ifade etmektedir. Bölgesel kalkınma ile amaç, bölgeler arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel dengesizlikleri ortadan kaldırmak, bölge içerisinde bulunan illerin kalkınmışlık farklarını azaltmak ve iller arasında dengeli bir kalkınma politikasını hakim kılmaktır (Öztürk ve Çolakoğlu, 2015). Bölgesel kalkınma; bir yandan toplam refahın, etkinliğin artırılması diğer yandan bölgeler arasında hakkaniyet sağlanması gibi iki ayrı ve zaman zaman birbirleriyle çelişebilen, amaca ulaşabilecek bir tasarının oluşturulmasını gerektirmektedir (Tüsiad, 2008)

3.2. Bölgesel Kalkınma Politikaları

Bölgesel kalkınma politikaları, belli başlı bazı sosyo-ekonomik kriterler açısından ortak özellik taşıyan ve ilk olarak ülke ortalamasından düşük olan sınırları belli alanların insani, örgütsel ve zihniyet açılarından sorunlarına çözüm arayan, niteliklerinin ülke ortalamasına yükseltilmesi amacını taşımaktadır. Belirli olan amaçlara ulaşmak için, bölgenin bütün kaynakları analiz edilerek, var olan kapasitelerin tespit edilmesi, daha sonrasında, bölgenin mevcut haliyle, kısa, orta ve uzun vadeli politika araçlarının tutarlı bir biçimde oluşturulup, uygulamaya konması gerekmektedir (Akan ve Arslan, 2008). Bu gelişmeler ışığında ülkelerin bölgesel kalkınma politikaları, Geleneksel Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Yeni Bölgesel Kalkınma Politikaları olarak iki ayrı örgütlenme modelini ortaya çıkarmıştır (Özen ve Özmen, 2010).

Geleneksel Bölgesel Kalkınma Politikalarının amacı geri kalmış bölgelerin refah seviyesini arttırmak ve sürdürülebilir şekilde büyümeyi gerçekleştirmektir. Geleneksel bölgesel politikalarda öne çıkan özellik, bölgesel dengesizliklerin azaltılmasında ve bölgesel istikrarın sağlanmasında yerel idarelerden çok merkezi yönetime iş düşmesidir (Deviren ve Yıldız, 2014).

Yeni bölgesel kalkınma politikalarında, ekonomik kalkınmayı oluşturan tüm öğelerin bir arada var olabildikleri ve ekonomik kalkınmanın tam anlamıyla gerçekleştiği ölçeğin “bölge” olduğu ve dolayısıyla da ekonomik politikaların öncelikli odağının “bölge” olması gerektiği savunulmuştur. “Yeni Bölgeselleşme” akımı, ekonomik dışsallıkları tanıyan içsel büyüme teorisine vurgu yapmıştır. İçsel büyüme teorisi, sürdürülebilir kalkınmanın oluşturulmasında ve devamlılığının sağlanmasında içsel yerel faktörlerin önemine değinmiş ve bununla birlikte yerel beşeri sermayeyi, firmaları, kaynakları geliştirmek ve yerel aktörler arasında ekonomik birliktelik ve işbirliğini geliştirmesinde katkıda bulunmuştur (Erkut ve Gönül, 2010; Akpınar, 2012).

3.3. Bölgesel Kalkınma İlkeleri

Gelişmişlik seviyeleri hangi düzeyde olursa olsun, her ülkenin bölgeleri arasında sosyal ve ekonomik açıdan farklılıkları bulunmaktadır. Söz konusu farklılıkları gidermeye yönelik uygulanan bölgesel kalkınma politikaları üç ana ilkeye göre oluşturulmaktadır. Bunlar; sosyal karlılık ilkesi, yapay kalkınma kutbu ilkesi, halkın katılımı ilkesinden oluşmaktadır (Açıcı, 2008).

Sosyal karlılık ilkesi, geri kalmış ve gelişime seviyesi düşük olan yörelerde kısa zaman içerisinde ekonomik olmasa bile, sosyal karlılığı yüksek ve uzun zaman zarfı içerisinde ancak ekonomik olabilen yatırımların devlet tarafından yapılmasıdır (Özyücel, 2008).

Kalkınma kutbu ilkesi Perktas'a göre, yatırımlar önce bir bölgede toplanmaya başlamaktadır. Bu bölge zaman içerisinde kalkınmanın merkezi haline gelmekte ve diğer bölgelere oranla çok daha hızlı kalkınmaktadır. Bu bağlamda ekonomik kalkınma, her yerde aynı anda görülmez, farklı derecelerde kalkınma kutup ya da noktalarında görülmekte ve çeşitli kanallardan değişen nihai etkilerle bütün ekonomiye yayılmaktadır (2014). Az gelişmiş ülkelerde ekonomik gelişmeyi başlatmak, gelişmiş ülkelerde ise geri ve sorunlu bölgeleri kalkındırmak amacı doğrultusunda belirli yörelerde kalkınma kutupları oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu sayede gelişmekte olan ülkelerde ekonomik gelişmeyi başlatmak, gelişmiş ülkelerde ise başlamış olan gelişmeyi daha az gelişmiş bölgelere yayma imkanı olacaktır (Yüksel, 2015).

Bölgesel kalkınma politikalarının son ilkesi, bölgesel kalkınma faaliyetlerine bir başka ifadeyle bölgesel kalkınma planlarına, halkın katılmasıdır. Bölgesel kalkınma politikasının başarısından söz edebilmek için bölge halkının, politikalarda söz sahibi olmasıyla başka bir deyişle sosyo-ekonomik ortamın etkin beraberlikleri ile gerçekleştirilebilir (Acar, 2006). Bir bölge halkı, bölgesel kalkınma politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Ziraat Odaları, Mesleki Odalar, Belediye Meclisi, Bölgesel Kalkınma Komisyonu gibi geleneksel ya da yeni kuruluşlar aracılığıyla doğrudan katılabileceği gibi, yetkililerin seçiminde söz sahibi olarak dolaylı yünden de katılabilir (Açıcı, 2008).

4. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

18. yüzyıldaki sanayi devriminin ardından bazı ülkelerin sanayileşme süreciyle birlikte hızlı bir büyüme ivmesi yakalamaları, dünyada bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını ortaya çıkarmıştır. Bunun neticesinde geri kalmış, az gelişmiş ve gelişmiş ülke kategorileri ortaya çıkmıştır. 1929 dünya ekonomik buhranı sırasında da görülen bu durumun, İkinci Dünya Savaşının ardından savaşın yıkıcı etkileri ve teknolojiye yaşanan değişim sonucunda batı ülkelerinde artan bölgesel farklılıklar ile yeniden gün yüzüne çıkmıştır.

Gittikçe artan bölgesel farklılıklar nedeniyle, bölgesel gelişme üzerinde önemle durulan bir konu haline gelmiş ve Bölgesel Kalkınma Ajansları bölgesel gelişme politikasının uygulanmasında önemli araçlarından biri olmuştur (Aşgın, 2009; Demiral, 2012).

Dünyada bölgesel kalkınma ajansları, merkezi hükümetin dışında bağımsız bir idari otorite tarafından sınırları belirli olan bir bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesini sağlamak amacıyla 1930'lu yıllardan itibaren kurulmuşlardır. Bölgesel kalkınma ajanslarının dünyadaki ilk örneği 1933 yılında ABD'de kurulan "Tennessee Valley Authority" (TVA) olarak gösterilir (Berber ve Çelepçi, 2005). 1950'li yıllarda Kuzey Amerika ülkeleri, Avusturya, Fransa, İrlanda ile Belçika'da; 1960'lı ve 1970'li yıllarda ise Almanya, İngiltere, İtalya ve Hollanda'da bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur. Avrupa Birliği'nin artışı gösterdiği politik etkinliği ile rekabet edebilirliği arttırmaya yönelik bölgesel kalkınma fonlarını kullanıma sunmasından dolayı Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınma ajanslarının sayısı ve etkinlikleri hızla artmaya başlamıştır. 1980'li yıllarda Yunanistan, İspanya, Danimarka ile Finlandiya 1990'lı yıllarda ise Bulgaristan, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Polonya ile Portekiz'de bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur (Çanga, 2010).

Bu gelişmelerle birlikte çok sayıdaki kalkınma ajansını bir araya getirmek üzere 1991 yılında Brüksel'de, "Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA – European Association of Development Agencies)" kurulmuştur (Tamer, 2008). EURADA (Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği), bölgesel kalkınma ajansları arasında iş birliğinin geliştirilmesi ve yeni kurulan BKA'lara teknik ve mali destek sağlanması, BKA'lara AB finansal destek programları hakkında bilgilendirme ve danışmanlık hizmeti sunması ve en önemlisi bölgelerarasındaki dengesizlikleri azaltmak için hedef ve faaliyetlerde bulunmasıdır. Özellikle Avrupa ülkelerinde bulunan Bölge Kalkınma Ajansları dâhil olmak üzere yaklaşık 150 üyesinin bulunduğu EURADA, BKA'ların bir üst yapılanması şeklinde ifade edilebilir (Kılıç, 2014).

Bölgesel kalkınma ajansları ülkeden ülkeye farklılık göstermelerine rağmen, bazı ortak özellikleri vardır. Bu özellikleri arasında; kurumsal bir kimliğe sahip olması, siyasi otoriteye karşı özerk ve yarı-özerk örgütlenme biçimine sahip olması, yerel ve bölgesel ihtiyaçları en kısa sürede karşılayabilecek mekanizmaları kurması, her zaman yeniliğe ve değişime açık esnek bir yapıda olması gibi özelliklere sahiptir (Karaca, 2013).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren, bölgesel politikaları sadece ülke içi gerçekleşen yerel ve bölgesel çaplı sosyo-ekonomik gelişmelere endeksli değil aynı zamanda Avrupa ülkelerinin yerel ve bölgesel düzeyde yaşadığı gelişmelerden ve deneyimlerden de etkilenmiştir (Göymen, 2004).

Ülkemizde bölgesel kalkınma politikalarını etkileyen ve politikaların uygulanmasında asıl itici güç Avrupa Birliğine uyum süreci olmuştur. AB'nin topluluğa üye olacak ülkelerden bölgesel bazı politikaları hayata geçirmesini istemesi, üye olmak isteyen ülkelerden kendi mevzuatını AB mevzuatıyla uyumlaştırması gerekliliğini öne sürmesi ülkemizde bölgesel kalkınma politikaları ve araçlarının yeniden gündeme alınmasını gerektirmiştir (Ağralı, 2014).

Kalkınma ajansları ile ilgili düzenleme 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5449 sayılı kanunla olmuştur. Bu kanuna göre Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın idari yapısı "Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik, Yatırım Destek Ofisleri" olmak üzere dört birimden meydana gelmektedir.

Ülkemizde 5449 sayılı Kanunun kabulünden sonra 6 Temmuz 2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı" ile Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova ve İzmir ilini kapsayan İzmir bölgelerinde Kalkınma Ajansları kurulmuştur.

22 Kasım 2008 tarihli Resmi Gazete 'de yayımlanan 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İstanbul, Samsun, Diyarbakır, Konya, Erzurum, Gaziantep, Mardin ve Van illerinin merkez olduğu, 23 ile hizmet edecek sekiz kalkınma ajansı daha kurulmuştur.

25 Temmuz 2009 tarih ve 27299 sayılı Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe giren 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Tekirdağ, Balıkesir, Denizli, Kütahya, Bursa, Kocaeli, Ankara, Isparta, Hatay, Nevşehir, Kayseri, Zonguldak, Kastamonu, Trabzon, Kars, Malatya illerinin merkez olduğu 55 ile hizmet edecek 16 tane daha Kalkınma Ajansı kurulması kararlaştırılmıştır. Böylece ülkemizde Kalkınma Ajansları sayısı 26'ya yükselmiştir (Arslan, 2010).

5. KÜRESELLEŞME VE YERELLEŞME SÜRECİNDE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

1980'li yıllardaki yerelleşme politikaları, bölgeselleşme politikaları ile birlikte yeni bir düzen içerisinde önemli bir ivme yakalamıştır. 1980'li yıllarda yeni sağ düşüncenin geliştirdiği yerelleşme politikaları neticesinde küresel sermaye yerel yönetimleri kendisine ortak seçmiştir. Ulusal kalkınma anlayışının yerini giderek yereli ve bölgeseli ön plana çıkararak bir anlayışın gelmesiyle birlikte, devletin doğrudan karar alma sürecindeki yerleri giderek azalırken bunların yerine ulus üstü örgütlerin doğrudan yönlendirdiği yeni bir süreç almıştır (Çiner, 2013 ve Karasu, 2009).

Bu süreçte ülkeler, bir taraftan küreselleşme ve artan ekonomik rekabet ortamında hızlı ekonomik değişimin ortaya çıkardığı baskı ve tehditlerle baş edebilmenin yollarını ararken diğer taraftan bu süreçte ortaya çıkan fırsatlardan yararlanabilmek üzere bölgesel gelişme politikalarında yapısal dönüşümü başlatmışlardır. Bu dönüşüm bölgesel kalkınma politikalarının belirlenmesi ve uygulanması süreçlerinden, kullanılan araçlardaki değişim ve farklılaşmaya kadar birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. Geleneksel yani merkezîyetçi kalkınma yaklaşımından bölgeyi esas alan bir kalkınma yaklaşımına geçiş gündeme gelmiştir. Bu yeni yaklaşımın ile kalkınma politikalarında izlenen tabandan tavana yönetim tarzı, yerel kurumların önemini artırmış ve bölgesel kalkınma ajansları bu anlayışta örnek model teşkil etmeye başlamıştır. (Akiş, 2011; Emni ve Görün, 2013).

5.1. Küreselleşme ve Yerelleşmenin Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Etkisi

Küreselleşme ile birlikte Dünyada yaşanan değişim rüzgârına kayıtsız kalmak istemeyen ülkeler, sosyo-ekonomik ve siyasi yapılarında bir takım değişimleri gerçekleştirmişlerdir. Özellikle son dönemde dünya genelinde büyük bir ivme yakalayan yerel ve bölgesel oluşumların gerisinde kalmamak amacıyla bölgelerin rekabet edebilirliğini hayatta tutmak ve kalkınmayı sağlamak üzere bölgeselleşme ve yerelleşme politikalarına hız vermişlerdir (Öztürk ve Çolakoğlu, 2015).

Yaşanan bu gelişmelerle birlikte ulus – devlet, ekonomi ve savunma alanındaki bazı yetki ve sorumluluklarını bölgesel kurallara ve uluslararası antlaşmalara göre yeniden düzenlemek ve bu gelişmeler karşısında ülke içi politikalarını bölgesel ve uluslararası otoritelerin kuralları doğrultusunda belirlemek zorunda kalmıştır (Vurucu, 2013). Tüm bu gelişmelerle birlikte devletin fonksiyonlarının azaltılması ve ekonomik kalkınmanın merkez çıkışlı yani yukarıdan aşağıya bir anlayışla değil aşağıdan yukarıya diğer ifadeyle adem-i merkezîyetçi bir yapıya doğru gidilerek merkezîyetçiliğin yerini yerelleşme ve bölgeselcilik anlayışına uygun daha demokratik yapılar almıştır.

1980'li yıllardan itibaren, bölgesel kalkınma politikaları artık doğrudan devlet güdümünde olmaktan ziyade işgücü, yaşam kalitesi, yatırım ikilemi gibi mekânın niteliğini artırıcı alternatif yatırımlara ve içsel gelişmeye doğru yönelmiştir. Daha önceki bölgesel kalkınma politikaları sadece pazara, işgücüne ve hammaddeye olan mesafeyi göz önüne alırken, yeni bölgesel kalkınma politikaları ise sosyal ilişkiler, normlar ve kurumlardan oluşan bir yapıyı dikkate almıştır (Övgün, 2009).

Avrupa ülkelerinde yerelleşme ve bölgeselleşmenin hızlanmasıyla Avrupa Birliği, geleceğin birleşik Avrupa'sını gerçekleştirebilmek için yerelleşme ve bölgeselleşmenin yaygınlık kazanması amacıyla çalışmaları genişletmiştir (Uysal, 2009). Bu çalışmalar; 1985 kabul edilen Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının md.4/3'ünde yerellik ilkesinin benimsenmesi, 1987 çıkan Avrupa Tek Senedinde yerel ve bölgesel

yönetimlerin yerel kalkınmaya katılımlarının artırılması ve etkinliklerinin geliştirilmesinin vurgulanması, 1988’de Avrupa Komisyonunun, yerel ve bölgesel siyasi aktörlerin karar süreçlerine katılımını artırmak için, Yerel ve Bölgesel Dayanışma Konseyi’ni kurması (Uçar, vd, 2013), 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ve sonrasında 1993’de Bölgeler Komitesi’nin kurulması, 1994 ve 1996 yıllarında Avrupa Parlamentosu Yerel Yönetimler Konferansı bu yönde atılmış başlıca adımlar olarak görülebilir (Ökmen ve Canan, 2009).

1990’lı yıllardan itibaren, yerelleşme ve bölgeselleşme eğilimlerinin de etkisiyle, Avrupa Birliği’nin bölgesel politikaları ve uygulamaları hem gelişmiş hem de gelişmekte olan Avrupa Birliği’ne üye ve aday ülkelerin politikalarını AB ile uyumlaştırmak adına şart koştuğu programlar, şu şekilde sıralanan temel hedeflerin gerçekleştirilmesini öngörmektedir (Şahin, vd, 2013):

- Küçük çaplı işletmelere altyapı desteğinin sağlanması,
- Yöresel tarım ürünleri ve el yapımı ürünlerin tanıtımı ve geliştirilmesi,
- Yerel istihdam geliştirme inisiyatiflerinin desteklenmesi.

Bu yerelleşme anlayışı ilgili ülkeleri bölgesel kalkınmada yerel aktörlere, yani BKA’lara yöneltmiştir (Tutar ve Demiral, 2007). Nitekim Avrupa Birliği’nin etkisiyle; Bulgaristan, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan gibi Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde Bölgesel Kalkınma Ajansları oluşturulmuştur (Parlak, 2011).

Avrupa’da bölgeselleşme ve yerelleşme ile birlikte kalkınmaya yönelik yeni bölgesel politikalar geliştirilmeye başlanılmıştır. Bu çerçevede bölgesel eşitsizliklerin azaltılması için, rekabet ve istihdamda sürekli bir iyileştirmeyi teşvik eden altyapı projelerine eş finansman sağlamak suretiyle, bilgi toplumu geliştirerek, teknolojik bilgi [know-how] transferini hızlandırarak, insana yatırımı teşvik etmektedir. Böylece bölgesel kalkınma ajansları, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek amacıyla buldukları bölgeye hizmet vererek ekonomiyi canlandırma, yatırımları artırma ve yöre halkının katılım düzeyini geliştirmeyi amaçlamıştır (Şen ve Kaya, 2014; Öztürk ve Çolakoğlu, 2015).

Küreselleşme ve bu süreçle birlikte gelişen yerelleşme anlayışı, Avrupa Birliği’ne uyum sürecini yaşayan Türkiye’de devletin hemen hemen her alanında yeniden yapılandırmayı esas alan bir “reform” sürecini gündeme getirmiştir (Öztürk, 2011). Devletin yeniden yapılandırılmasına ilişkin reform programları kapsamında, küreselleşmeye uyum sağlanarak tüm ülke küresel rekabete açılırken yerel küçük ve orta boy işletmelerin bunlarla rekabet edecek şekilde desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Diğer taraftan da yönetimin adem-i merkeziyetçilik, şeffaflık, etkinlik ve verimlilik ve katılım ilkelerine göre yapılandırılması amacın da olduğu da belirtilmiştir (Yılmaz, 2010; Akarçay, 2009).

Türkiye, 1999 yılında AB aday ülke statüsünün kazanılmasıyla beraber siyasi alanda da bir dizi yeni düzenleme ve yasal değişiklik gerçekleştirmiş ve Bölgesel Kalkınma Ajansları ile ciddi anlamda ilk kez aday üyeliğinin tescil edildiği 1999 yılındaki Helsinki Zirvesi sonunda tanışmıştır (Hekimoğlu ve Altındağ, 2006).

Ülkemizde de Avrupa Birliği’ne uyum süreci çerçevesinde yerelleşme politikaları ve devamında bölgesel kalkınma politikaları ve öne çıkmaya başlamıştır. 2000 yıllardan başlayan özellikle de yerel yönetimler reformu olarak adlandırılan bir dizi yasalarla yerelleşme politikalarına hız vermiştir. Bu çerçevede yerelleşme politikalarının desteklemek ve güçlendirmek için 2006 yılında Kalkınma Ajansları kurulmuştur (Çiner, 2013). Yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılmasıyla ilgili düzenlemeler ile yerel idarelerin daha demokratik, katılımcı ve saydam hale getirilmesi, vatandaşların yönetime katılması ve kamu hizmetlerinde etkin rol almaları hedeflenmiştir. Hizmetlerin vatandaşlara en yakın yerde ve en uygun birimler aracılığı ile doğru yöntemler kullanılarak vatandaş odaklı bir hizmet anlayışı benimsenmiştir (Kılıç, 2014).

2000’li yıllara kadar ülkemizdeki bölgesel kalkınma politikaları, merkezden belirlenerek yerelde uygulanması şeklinde oluşmuştur. Ancak bir taraftan küreselleşme süreci, diğer taraftan da AB süreci merkezi yönetimlerin kalkınma politikalarındaki rolünü ikinci plana itmiş yerel kurum ve kuruluşlar önem kazanmaya başlamıştır. Ulusal kalkınma ve bunun alt bölümü olan bölgesel kalkınma, artık merkezi yönetimle hükümetin müdahalesine dayanan tavandan-tabana bir yaklaşım yerine, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası aktörlerin katılımıyla gerçekleşebilecek bir süreç haline gelmiştir (Baykal, 2010).

Türkiye’de BKA’ların kurulması ile birlikte Türkiye ekonomisi için sürdürülebilir büyümenin anahtarı olan yerel ve bölgesel kalkınma, küresel gelişmelere duyarlı olacak biçimde, yerli dinamiklerin harekete geçirilerek yerel toplulukların ekonomik, sosyal, siyasal, fiziki ve kültürel alanlarda sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak gelişimini sağlanmaya çalışmaktadır (Baykal, 2010).

5.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yöneltilen Eleştiriler

Ülkemizde bölgesel kalkınma ajansları, gündeme geldiği günden itibaren önemli fikir ayrılıklarına yol açmış ve çeşitli nedenlerle olumlu ve olumsuz bir takım eleştirilere maruz kalmıştır (Pehlivan, 2013).

Bölgesel Kalkınma Ajansları yönetim kurullarının bileşiminin bir ekonomik sosyal konsey oluşumunun çok gerisinde kalması ve çok sayıda bölgede tarımsal etkinliklerin olmasına rağmen Ziraat Odası, Ticaret Borsası, Ziraat Mühendisleri Odası temsilcisine yer verilmemiş olması, ülkemizde aynı ilin ilçeleri arasındaki gelişmişlik farkları giderilmemiş iken farklı illeri kapsayan ajansların bu farkı nasıl giderileceğinin belirtilmemesi, bürokrasiyi azaltma iddiasıyla yeni bürokrasiler, iller ve bölgeler arasında yeni çekişmeler yaşanması, yeni idari kademeler ve denetim dışı 26 adet yeni harcama birimi yaratılması kalkınma ajansları konusunda yapılan olumsuz eleştiriler olarak sıralanabilir (Mesçioğlu, 2011). Bunun yanında Bölgesel Kalkınma Ajansları sayesinde yerel yönetimlere fazla yetki ve güç aktarılmakta buda üniter devlet yapısının zayıflatılmasına ve parçalanmasına, eyalet sistemine ve federal devletlere; sonrasında ise küçük, zayıf ve bağımlı devletlerin oluşumuna sebep olabileceği endişesinin de gündeme gelmesine neden olmuştur (Cankorkmaz, 2011).

Türkiye’de son yıllarda gündeme gelen kamu yönetimi reformlarının hemen hemen tümünde aşırı merkezîyetçi yapının varlığından söz edilmektedir. Yerelleşme reformlarıyla birlikte bu aşırı merkezîyetçi yapının katılımcı, demokratik bir yapıya dönüşeceği tezine, kalkınma ajanslarının Türkiye’de aşırı merkezîyetçi devlet geleneğini aşmada çok önemli bir rol üstlenecekleri biçiminde bir görüş gündeme gelmiştir (Karasu, 2009).

Türkiye’de yerelleşme çabalarının önündeki en önemli engel, ülkenin bütünlüğünün zarar göreceği kaygısıdır, özellikle yerelleşme açısından atılan her adım bu hassasiyetlerin katlanarak artmasına yol açmakta, yerele geçen her inisiyatifin bir gün üniter yapı için tehdit oluşturacağı tezi öne sürülmektedir. Ancak bu noktada bölgesel kalkınma ajanslarının siyasi veya idari bir yapılanma öngörmediği, daha çok ekonomik ve sosyal amaçlar güttüğü hususu gözden kaçırılmaktadır. Bölgesel kalkınma ajansları başka bir idari yapılanma sistemine yol açacak olsalar dahi bu idari yapılanmanın ille de kabul edilemez olması gerekemeyebilir. Katılımcılık, yerel demokrasi, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması, yerel aktörlerin ve paydaşları mobilize edilmesi, iç göçün önlenmesi gibi faydaları da düşünülerek bu kurumlar için bir fayda-maliyet analizi yapılması gerekir (Demir, 2009).

Tüm bunların ışığında merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından, BKA“larla ilgili sorunlar, olumlu-olumsuz eleştiriler yeniden gözden geçirilmeli, ekonomik kalkınma içinde, bu ajanslar önem arz eden yerlerini alması için gerekli düzenlemeler ivedilikle yapılması gerekmektedir (Cankorkmaz, 2011).

SONUÇ

Küreselleşme ve yerelleşme sürecinin etkisiyle ortaya çıkan Bölgesel Kalkınma Ajansları, Türkiye dâhil bütün ülkelerde önem kazanmış ve ülkelerin uyguladıkları politikalarda önemli aktör konumuna gelmiştir. Ayrıca küreselleşme ile birlikte yerelleşmede yaşanan dinamiklerin etkisiyle BKA’ların idari yapılarında da değişim yaşanmıştır. Küreselleşme ve yerelleşme sürecinin getirdiği yeni düzen içerisinde merkezi yönetim birimleri karşısında yerel ve bölgesel birimlerim idari anlamda güçlendirilmesi için kurulan BKA’lar, yerel yapının yeniden şekillenmesinde, yerel istek ve ihtiyaçların giderilmesinde, yerel yönetim birimleriyle birlikte işbirliği ve iletişimi geliştiren birimler olarak daha dinamik yapıya kavuşturulmuştur. Diğer bir ifadeyle, BKA’lar, küreselleşme ve yerelleşmenin etkisiyle yukardan aşağıya olan merkezîyetçi yapıdan aşağıdan yukarıya olan ademi-i merkezîyetçi yapıya dönüşmüş ve bölgesel politikalarda önemli yerel aktör konumuna gelmiştir.

Bir taraftan Kalkınma Ajanslarına, bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesinde, bölgesel/yerel kalkınmanın hızlandırılmasında, bölgesel potansiyel ve dinamiklerin harekete geçirilmesinde, büyümenin etkilerinin tabana yayılmasında, gelir dağılımının düzeltilmesinde, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesinde ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında olumlu bir rol üstleneceği düşüncesi nedeniyle destek verilmektedir. Diğer taraftan ise kalkınma ajansları sayesinde, yerel yönetimlere gereğinden fazla yetki ve güç aktarımı nedeniyle üniter devlet yapısının zayıflatılmasına ve parçalanmasına, eyalet sistemine ve federal devletlere; sonrasında ise küçük, zayıf ve bağımlı devletlerin oluşumuna sebep olabilir endişesi nedeniyle bu yapılara şüphe ile yaklaşılmaktadır.

Küreselleşme sürecinin ve yerelleşmenin dinamiklerinin halen daha devam ettiği günümüzde önemini koruyan ve Türkiye’de kuruldukları dönemden itibaren olumlu olumsuz bir takım tepkilerle karşılan BKA’lar, küresel rekabetin devam ettiği gelecekte yerelleşmeyi ve katılımcı kalkınmayı geliştirmek üzere bölge ihtiyaçlarına göre hareket eden bir yapıda ele alınarak daha kurumsallaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, Tolga (2006), “Bölgesel Kalkınma Potansiyelinin Harekete Geçirilmesinde İnsan Kaynaklarının Rölü ve Balıkesir İli Örneği”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Ağralı, Osman (2014). “Kalkınma Ajanslarının Bölge ve İl Kalkınmasındaki Rolü: Baka ve Isparta Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Akan, Yusuf ve Arslan, İbrahim (2008). “Türkiye’de Sektörel Yatırım Teşvik Belgeleri İle İstihdam Analizi: Doğu Anadolu Bölgesi Üzerine Bir Uygulama (1980-2006)”, Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı: 16, Cilt 1,
- Akarçay, Pınar (2009). “Cumhuriyet’ten Günümüze Trakya’da Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölge Kalkınma Ajansı”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Akiş, Elife, (2011). “Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Yaklaşımındaki Gelişmeler ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı:44, ss.238-251.
- Aktaş, Kaya Gülhan, (2007). “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Gelir Dağılımı Yoksulluk ve Sosyal Politikaların Evrimi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Akpınar, Rasim (2012). “Türkiye’de Değişen Bölgesel Kalkınma Politikaları”, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:6, ss.36.
- Arslan, Erdal (2010a). “Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları”, Kamu-İş Sendikası Dergisi, Cilt: 11, Sayı:3
- Aşçı, Yunus, (2008). “Hatay İlinin Sosyo- Ekonomik Yapısı ve Gelişme Potansiyeli”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Aşgın, Sait (2009). “Türkiye’nin Yerel ve Bölgesel Kalkınma Deneyimine Tarihsel Bir Bakış: Hatalar ve Kazanımlar”, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler-1, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/a2ae533c040f5d1_ek.pdf, Erişim Tarihi: 27.02.2016
- Başkılıç, Esra (2006), “Türkiye’nin Uluslararası Rekabet Gücü; Bazı AB Ülkeleri Kıyaslaması”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Berber Metin ve Çelepci, Ebru (2005). “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, <http://www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/kajans.pdf>, Erişim Tarihi: 09.02.2015.
- Baykal, Nazan (2010). “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Açısından Kalkınma Ajanslarının Misyonu: Kayseri Örneği”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman.
- Çanga, Eda (2010). “Kalkınma Ajansları”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Yönetimi Bilimleri) Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Çalışmaları Kamu Yönetimi ve Reform, Sayı: 09.
- Demiral, Mert (2012). “Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü Türkiye’de Kalkınma Ajansları ve Turizm Sektörüne Etkileri: İzmir Kalkınma Ajansı Örneği”, Uzmanlık Tezi, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/31233,mertdemirelpdf.pdf?0>, Erişim Tarihi: 24.02.2016
- Deviren, Vatanserver Nursen ve Yıldız, Onur (2014). “Bölgesel Kalkınma Teorileri ve Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımının Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Politikalarına Etkileri”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 44
- Emini, T. Filiz ve Görün, Mustafa (2013). “Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Vizyon ve Misyon Bildirimlerinin Analizi”, (Edit. Mustafa Ökmen, Güven Şeker, Fatih Yaman, Küreselleşme), Yerelleşme Sarmalında Kalkınma Ajansları, Ankara: Orion Kitapevi.
- Erkut, Gülden ve Gönül, Dilcu (2010) “Türkiye’de ve Dünyada Bölge Planlama Politikalarının Evrimi ve İzmir Kalkınma Ajansı Deneyiminden Yansımalar”, (Edit: Birol Akgül ve Nispet Uzay), Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları, Ekin Yayınevi, Birinci Baskı, Bursa.
- Göymen, Korel (2004). “Türkiye’de bölge kavramı ve politikaların gelişimi”, AB ve Türkiye’de Bölgesel Yönetişim Uluslararası Konferansı, Pendik Belediyesi Yayınları, İstanbul. Web: 13s.<http://research.sabanciuniv.edu/>, Erişim Tarihi: 17.10.2015
- Hasanoğlu, Mürteza ve Aliyev, Ziya (2006), “Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Sayıştay Dergisi Sayı: 60, ss.82-94. <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der60m5.pdf>, Erişim Tarihi: 26.02.2015
- Hekimoğlu, Burhan ve Altındağ, Mustafa (2006). “Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, ss.5-31. http://samsun.tarim.gov.tr/Belgeler/Yayinlar/Tarimsal_strateji/bolgesel_gelisme_politikalarinda_yasanan_degisim_bolgesel_kalkinma_ajanslari.pdf, Erişim Tarihi: 09.03.2015.
- Karadeniz, Cahide ve Sağın, Aslı, (2013). Yerelleşme ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı, ss.6-9. <http://www.drahmetozen.com/wp-content/uploads/2013/01/yerellesme.ppt>, Erişim Tarihi: 17.01.2015.
- Karasu, Koray (2009). “Yerelleşme Söylemi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, Cilt:4, Sayı:11, ss.3-37. <http://www.msydergi.com/uploads/dergi/105.pdf>, Erişim Tarihi: 26.10.2015.
- Karaca, Yakup (2013). “Yönetişim Perspektifinden Kalkınma Ajansları: Ankara Ve Güney Ege Kalkınma Ajansı Örnekleri”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

- Kılıç, Benazir (2014). "Bölgesel Kalkınmada Aracı Kurumlar Olan Kalkınma Ajanslarının Türk İdari Teşkilatı İçerisindeki Konumu", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Koçberber, Seyit (2006). "Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi", Sayıştay Dergisi, Sayı: 61, ss.43. <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der61m3.pdf>, Erişim Tarihi: 09:02.2016
- Kuyaksil, Ali, (2012). "Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı ve Yerelleşme Perspektifinden İç Güvenlik Hizmetlerine Bir Bakış", ss.440. <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/49.pdf>, Erişim Tarihi:19.01.2015.
- Mesçioğlu, Merve (2011). "Avrupa Birliği'nde Yerellik İlkesi ve Avrupa Birliği Mali Yardımları Bağlamında Kalkınma Ajansları", Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Parlak, Bekir (2011). Kamu Yönetiminde Yeni Vizyonlar, Alfa Aktüel Yayınevi, İstanbul.
- Pehlivan, Pınar (2013). "Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Yerel Ekonomi Üzerine Etkileri: Zafer Kalkınma Ajansı Örneği", Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 3,
- Perktaş, Erkan (2014). "Bölgesel Kalkınma Özelinde Girişimciliğin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 7, http://www.asosjournal.com/Makaleler/1066194024_399%20ERKAN%20PERKTA%C5%9E.pdf, Erişim Tarihi: 12.07.2016.
- Ökmen, Mustafa ve Koçak, Yaman Süleyman, (2010). "Küreselleşme Çerçevesinde Yerelleşme ve Bölgeselleşme Eğilimleri", <http://www.mustafaokmen.org/images/stories/Yayınlar/yerel-yonetimler/kuresellesme-yerel99.pdf>, Erişim Tarihi: 01.12.2014.
- Özel, Mehmet (2007). "Bir Yerelleşme Biçimi Olarak Özelleştirme, Rekabetle İlişkisi ve Yerel Yönetimlerde Uygulamaları", <http://www.bjmer.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=67>, Erişim Tarihi: 03.09.2015.
- Özen, Pelin Aslı ve Özmen, Yılmaz (2010). "Öğrenen Bölgeler Perspektifinde AB Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Gelişimi, Mevcut Durumu ve Türkiye'nin Alacağı Dersler", (Edit: Birol Akgül ve Nispet Uzay), Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları, Ekin Yayınevi, Birinci Baskı, Bursa.
- Öztürk, Ayşegül (2011). "Yerel Kalkınmanın Yeni Aktörü Bölgesel Kalkınma Ajansları Ve Doğu Marmara Kalkınma Ajansı Örneği", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Öztürk, Benazir ve Çolakoğlu, Elif (2015). "Bölgesel Kalkınma Yönünden Kalkınma Ajanslarının Türk İdari Teşkilatı'ndaki Konumu", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 29, Sayı: 2,
- Özyücel, Mustafa (2008). "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Övgün, Barış, (2009). "Bir Politika Transferi Örneği: Bölge Kalkınma Ajansları" Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 62, Sayı:3 dergiler.ankara.edu.tr/42/931/11618.pdf, Erişim Tarihi: 25.06:2015
- Resmi Gazete, 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm>, Erişim Tarihi: 22.08.2015.
- Tüsiad, (2008). "Türkiye'de Bölgesel Farklar ve Politikalar" Özet Bulgular http://www.tusiad.org.tr/_rsc/shared/file/2008-09-03_TurkiyedeBolgeseFarklarvePolitikalarRaporuOzetBulgular1.pdf, Erişim Tarihi:24.02.2014
- Turan, Şuayip, (2011). "Küreselleşme Sürecinde Örgütsel Değişimi Etkileyen Bir Unsur Olarak Örgütsel Sinizm ve Karaman İli Kamu Kurumlarında Bir Çalışma", Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman.
- Tutar, Filiz ve Demirel, Mehmet (2007). "Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt: 2, Sayı:1, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423880385.pdf>, Erişim Tarihi: 04.01.2016
- Şahin, Ali, Sevinç, İsmail ve Taşpınar, Yasin, (2013). "Bölgesel Kalkınmada Ajans Modeli: Shannon ve İzmir Kalkınma Ajansları" (Edit., M. Ökmen, G. Şeker ve F. Yaman), Küreselleşme ve Yerelleşme Sarmalında Kalkınma Ajansları, Orion Kitabevi, Ankara, ss.141-147.
- Şen, Hüseyin ve Kaya, Ayşe (2014). "Dünden Bugüne AB ve Türkiye'de Bölgesel Politikalar: Karşılaştırmalı Bir Analiz", ss.189-205. http://www.academia.edu/Bölgesel_Politikalar_Kar%C5%9F%C4%B1la%C5%9Ft%C4%B1rma%C4%B1_Bir_Analiz, Erişim Tarihi, 08.11.2015
- Uçar, Ahmet, Arslan, Recep, Çağatay, Uluç (2013). "Yerel Bölgesel Kalkınmada Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Rolü: Salihli Ticaret ve Sanayi Odası Örneği", (Edit: Mustafa Ökmen, Uluç Çağatay, Ayça Berna Görmez), Küreselleşme-Yerelleşme Dikotomisinde Yerel ve Bölgesel Kalkınma-Kamu Yönetimi Perspektifi, Orion Kitabevi, Ankara.
- Uysal, Kerman (2009). "Avrupa Birliği Yerel ve Bölgesel Yönetimler", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:14, Sayı:1,
- Vurucu, Aslı Nazlı (2013). "Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bölgesel Eşitsizlik Üzerine Etkisi", İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yüksel, Halit Gökhan (2015). "Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Uygulanabilirliği Ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yıldız, Habib (2005). Küreselleşmenin Vergilendirme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, 1. Basım, Seçkin Kitapevi, Ankara,